

- організовані експрес-курси за міжнародними програмами Intel «Навчання для майбутнього» та Microsoft «Партнерство в навчанні»;
- впроваджується фаховий напрям підвищення кваліфікації вчителів-предметників з оволодінням програми Intel «Навчання для майбутнього».

3. Посилена роль самостійної роботи вчителів під час проходження курсової перепідготовки:

- у розклад занять введені індивідуальні заняття, консультації;
- впроваджуються сучасні форми організації занять (тренінги, круглі столи, науково-практичні конференції тощо);
- розробляються курси дистанційної освіти.

4. Підвищено рівень вимог до виконання курсових робіт (проектів). Учителі творчих предметів (музика, праця, образотворче мистецтво тощо) готують і захищають власні курсові проекти.

Отже, відповідно до нормативних документів у Сумському ОІППО створені всі умови для підвищення загальної комп'ютерної грамотності вчителів, а також активізації їх творчого потенціалу. Це є першим важливим кроком у підготовці вчителів до впровадження методу проектів у ЗНЗ.

Другим кроком є розробка фахових методичних рекомендацій, посібників, спецкурсів, що будуть спрямовані на формування практичних умінь і навичок щодо проектної діяльності, а також сприятимуть впровадженню їх у навчальний процес.

Для реалізації цього етапу на кафедрі методики початкової та природничо-математичної освіти в рамках виконання магістерського дослідження був розроблений експеримент щодо впровадження спецкурсу «Реалізація методу проектів при вивченні природничих дисциплін». Дослідження здійснювалося в два етапи.

На першому етапі (2008-2009 н.р.) аналізувалась психолого-педагогічна та методична література з проблеми дослідження, здійснювався аналіз передового педагогічного досвіду і був організований констатувальний експеримент. Його основним методом було обрано анкетування, яке допомогло визначити суттєві проблеми у вчителів щодо впровадження методу проектів у загальноосвітніх навчальних закладах та їх обізнаності з цього питання. А саме:

1. Незважаючи на те, що 96 % навчальних закладів мають комп'ютерний клас (діаграма 1) і 69 % з них підключені до мережі Інтернет, лише 9 % учителів проводять у ньому уроки з фахового предмета, 59 % – взагалі не проводять і 32 % – досить рідко.

Причиною цього є те, що лише 38 % з опитаних учителів уміють працювати за комп'ютером, 19 % взагалі ним не володіють і 43 % володіють, але досить погано.

2. Аналіз поінформованості вчителів щодо методу проектів і його можливостей показав, що про його існування знають 41 % учителів природничих дисциплін, проте лише 18 % з них знають його структуру і володіють методикою організації.

3. Питання щодо бачення місця використання методу проектів у навчальній діяльності показало, що 15 % учителів використовують його на уроках, а 22 % – у позакласній роботі.

Отже, зробимо висновки: учителі природничих дисциплін не впроваджують метод проектів у навчальних закладах, тому що вони слабо поінформовані, більшість має низький рівень роботи з комп'ютером, хоч умови в школах створені, учителі мають недостатню активність та методичну підготовку.

Тому другий етап (2009-2010 н.р.) був присвячений розробці навчально-методичного забезпечення експериментальної методики спецкурсу «Реалізація методу проектів при вивченні природничих дисциплін» на 8 годин, що складається з одного лекційного заняття та трьох практичних занять (складання плану проекту, робота з пошуку необхідної інформації в мережі Інтернет, оформлення результатів проектної діяльності) та його впровадженню на базі Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти під час проходження курсової перепідготовки учителів, що викладають хімію та біологію.

Вважаємо, що впровадження спецкурсу «Реалізація методу проектів при вивченні природничих дисциплін» допоможе вчителям Сумської області, які викладають ці дисципліни, працювати творчо, наполегливо, щоб підвищити рівень якості освіти своїх випускників та їх адаптованості до інформаційного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біла книга національної освіти України / Акад. пед. наук України; за ред. В. Г. Кременя. – К., 2009.
2. Довідник учителя хімії в запитаннях та відповідях. / Упоряд. С. В. Василенко. – Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2006. – 528 с.
3. Метейко А. В. Застосування методу проектів у системі профільного навчання / А. В. Метейко // Педагогічні науки. Збірник наукових праць. – Ч.1. – Суми: В-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2009. – С. 137 – 143.
4. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / Под ред. Е. С. Полат. – М., 2000. – Режим доступа: <http://www.ioso.ru>
5. Проектна діяльність у школі / Упоряд. М. Голубенко. – К.: Шк. світ, 2007. – 128 с.

УДК: 371.315:811.111

Драб Н. Л., Лобецька І. М.

Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана

ОПТИМІЗАЦІЯ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ СТАРШИХ КУРСІВ ЕКОНОМІЧНИХ ВНЗ

У статті висвітлюються шляхи оптимізації формування соціокультурної компетенції студентів старших курсів економічних ВНЗ для проведення професійно спрямованої презентації з використанням технології критичного мислення. Аналізуються підручники, рекомендовані для використання на факультетах іноземних мов економічних ВНЗ. Особлива увага приділяється розробці вправ, спрямованих на розвиток соціокультурної компетенції продукування монолога-презентації англійською мовою та розвиток навичок критичного

мислення. Стаття присвячена проблемі полегшення процесу формування соціокультурної поведінки студентів та може зацікавити викладачів англійської мови немовних ВНЗ.

Ключові слова: формування соціокультурної компетенції, продукування професійно спрямованої презентації, технології критичного мислення, комунікативна поведінка.

Драб Н. Л., Лобецкая И. М. Оптимизация формирования социокультурной компетенции студентов старших курсов экономических вузов для проведения профессионально направленной презентации с использованием технологии критического мышления. В статье освещаются способы оптимизации формирования социокультурной компетенции студентов старших курсов экономических вузов для проведения профессионально направленной презентации с использованием технологии критического мышления. Анализируются учебники, рекомендованные для использования на факультетах иностранных языков экономических вузов. Особое внимание уделяется разработке упражнений, направленных на развитие социокультурной компетенции проведения монолога-презентации на английском языке и развитие навыков критического мышления. Статья посвящена проблеме облегчения процесса формирования социокультурного поведения студентов и может заинтересовать преподавателей английского языка неязыковых вузов.

Ключевые слова: формирование социокультурной компетенции, проведение профессионально направленной презентации, технологии критического мышления, коммуникативное поведение.

Drab N. L., Lobetska I. M. Optimization of sociocultural competence formation of senior students at economic higher educational establishments for making professional presentations using the technology of critical thinking. The article highlights the ways of sociocultural competence formation of senior students at economic higher educational establishments for making professional presentations using the technology of critical thinking. The authors analyse the textbooks recommended for foreign languages departments at economic higher educational establishments. Special attention is paid to the development of exercises directed at the formation of sociocultural competence of making presentations in English and critical thinking skills. The article is aimed at simplifying the process of the formation of students' sociocultural behaviour and may be of interest to the teachers of English at non-linguistic higher educational establishments.

Key words: sociocultural competence formation, making professional presentations, technologies of critical thinking, communicative behaviour.

З розширенням міжнародних зв'язків України відбувається інтернаціоналізація усіх аспектів бізнесу, через це іноземна мова стає надзвичайно необхідною у веденні бізнесу, що ставить вимогу перед економічними ВНЗ сформувати у студентів вміння презентувати свої ідеї та концепції міжнародній

аудиторії англійською мовою. Важливою складовою успішної презентації є не тільки вміння оперувати фаховою мовою, вміння обґрунтовано, чітко та логічно представляти свої ідеї та висловлювати свою точку зору, але й брати до уваги соціально-культурологічні особливості аудиторії, на яку спрямована промова. Чисельні дослідження (В. Сафонова, Н. Бориско, Н. Ішханян, С. Козак, Т. Опанасенко, Л. Рудакова, В. Топалова, Т. Третьякова, Н. Althaus, K. Baumann, A. Blom, E. T. Hall, M. R. Hall, J. House, J. Gumperz, H. Kalverkämper, W. Koop, H. Kotthoff, P. List, P. Mog, S. Schroll-Mahl, J. Wagner) показують необхідність ознайомлення з менталітетом, поведінкою, різницею між комунікацією іноземного партнера з метою формування власних стратегій комунікації в англословному бізнес середовищі.

Рекомендації Ради Європи та програмні вимоги до майбутніх менеджерів та економістів передбачають формування вмінь продукування професійно спрямованого монолога-презентації з урахуванням соціокультурних особливостей аудиторії. Проте у виконанні цих вимог існують певні труднощі. Так, спостереження за навчальним процесом на 3 курсі факультету міжнародної економіки та менеджменту КНЕУ імені Вадима Гетьмана свідчать про нестачу критичного ставлення студентів до соціальних і культурних відмінностей англословного бізнес середовища, які необхідно брати до уваги під час підготовки та реалізації презентації, труднощі у послідовній побудові висловлювань та обґрунтуванні власної точки зору.

На нашу думку, однією з причин недостатньої сформованості у студентів соціокультурної компетенції у проведенні професійно спрямованої презентації є недостатня кількість вправ у навчальних посібниках, рекомендованих для використання на факультетах іноземних мов економічних ВНЗ (Н. М. Голуб [1], О. Л. Шевченко [2], Л. І. Чеботарьова [3], В. Т. Ушакова [4], спрямованих на розвиток критичного мислення та на формування у студентів етикетної поведінки, підпорядкованої соціальним, культурним та традиційно визначеним стандартам комунікативної поведінки під час проведення презентації у бізнес середовищі.

Проведемо аналіз цих навчальних посібників.

1. Англійська для банківської справи: Навч. посібник / Уклад. Н. М. Голуб, Н. А. Шамхалова. Загальна кількість вправ, спрямованих на формування соціокультурної компетенції у фаховій комунікації, – 5; кількість вправ, орієнтованих на критичне мислення, – 0.

2. Питання маркетингу. Навч. посібник / Уклад. О. Л. Шевченко, Б. М. Тернова. Загальна кількість вправ, спрямованих на формування соціокультурної компетенції у фаховій комунікації, – 8; кількість вправ, орієнтованих на критичне мислення, – 0.

3. Питання банківської та фінансової систем України, Великої Британії та США. Навч. посібник / Уклад. О. Л. Шевченко, Л. І. Чеботарьова, Т. Б. Перович, О. В. Капустіна. Загальна кількість вправ, спрямованих на формування соціокультурної

компетенції у фаховій комунікації, – 4; кількість вправ, орієнтованих на критичне мислення, – 0.

4. Питання бухгалтерського обліку. Навч. посібник / Уклад. В. Т. Ушакова, Н. М. Сініцина. Загальна кількість вправ, спрямованих на формування соціокультурної компетенції у фаховій комунікації, – 3; кількість вправ, орієнтованих на критичне мислення, – 0.

У зв'язку з цим виникає потреба у вдосконаленні методики навчання, спрямованої на формування соціокультурних вмінь студентів для ефективного продукування професійно спрямованого монолога-презентації. Предмет нашого дослідження – оптимізація розвитку соціокультурної компетенції студентів старших курсів економічних ВНЗ з використанням технологій критичного мислення. Метою статті є розробка вправ, спрямованих на розвиток соціокультурної компетенції продукування монолога-презентації англійською мовою як основи успішної фахової комунікації.

Актуальність проблеми формування критичного мислення студентів зумовлена тим, що притаманна нашому часу динаміка технологічного і соціального прогресу вимагає від випускників економічних ВНЗ умінь швидко адаптуватися до професійної діяльності, змінювати і вдосконалювати її на основі самостійного набуття знань, знаходити шляхи розв'язання професійних і соціальних завдань у будь-яких нестандартних ситуаціях. Студенти вчаться аналізувати, зіставляти, оцінювати. Розглянемо деякі технології розвитку критичного мислення.

Технологія розвитку критичного мислення – оцінювання ситуації – застосовується для оцінювання ситуації або явища, запропонованих викладачем з метою порівняння стандартів поведінки, прийнятих у суспільстві. Студенти оцінюють свої погляди, комунікативну поведінку зі стандартами поведінки інших та визначають результат своїх роздумів на шкалі цінностей.

Технологія критичного мислення – визначення пріоритетів – ефективно застосовується у тих випадках, коли студентам необхідно порівняти певні ситуації та явища з метою визначення пріоритетів. Студентам пропонується визначити власні пріоритети з набору запропонованих цінностей і розташувати їх за рівнем значущості.

Технологія критичного мислення – боротьба зі стереотипами. Мета цієї технології визначити, чи мають студенти упередження стосовно певних особливостей менталітету або поведінки представників інших культур та виявити їхнє бачення культури. Студентам пропонуються проблемні ситуації, з якими вони погоджуються або які вони заперечують за десятибальною шкалою.

Технологія критичного мислення – визначення послідовності. Студенти мають визначати послідовність дій для вирішення певної проблемної ситуації, при цьому від них очікується пояснення саме такого ходу рішення.

Запропоновані нами технології можуть застосовуватися на всіх етапах формування

соціокультурної компетенції. Розглянемо застосування цих технологій на 3 курсі факультету іноземних мов економічних ВНЗ.

На нашу думку, на всіх етапах формування вмінь продукування усної бізнес-презентації англійською мовою має відбуватися вивчення культури англослов'янської мовленнєвої спільноти (speech community). Під мовленнєвою спільнотою розуміється “відносно однорідна група людей, яка користується спільною мовою, використовуючи гомогенні унікальні і взаємоприйнятні норми спілкування” [5, с. 1].

На першому етапі формування вмінь продукування монологу-презентації студенти знайомляться зі зразками монологу-презентації, вони мають навчитися розуміти зміст, комунікативний намір, його логіко-композиційну побудову та тактику усного публічного висловлювання. На цьому етапі студенти знайомляться з етикетною поведінкою під час проведення монологу-презентації, аналізують, чи промовець брав до уваги не тільки професійний рівень аудиторії, на яку спрямована промова, але й соціокультурні особливості слухачів для забезпечення правильного розуміння ідей.

Наведемо приклад вправи на розвиток умінь виявлення можливого упередженого ставлення до запропонованих тверджень та оцінювання власного бачення в опорі на технології критичного мислення.

Завдання: Watch the presentation and decide on your position on the following statements:

Dress code is important in business setting.

It is important to take into consideration cultural peculiarities of your audience.

To make a successful presentation one must share a set of norms and rules of the business speech community.

The social context in which speech occurs encompasses the group to which the speaker belongs, the social relations between a speaker and audience, the shared knowledge of cultural peculiarities of the audience.

Хід виконання: студенти аналізують запропоновані твердження, визначають свою позицію від повністю згодний до абсолютно не згодний.

Спосіб контролю: контроль з боку викладача та групи.

На другому етапі студенти мають будувати презентації, враховуючи їх логіко-композиційну побудову (початок промови, презентація ідей, завершення презентації). Пропонуємо зразки вправ на використання технологій критичного мислення – оцінювання явища або ситуації та визначення пріоритетів.

1. Вправа спрямована на розвиток умінь обґрунтовано то логічно висловити свою точку зору з використанням технології оцінювання явища або ситуації.

Завдання: Decide on your position on the following statements:

In Great Britain the language of profession is deliberately designed to prevent public from understanding what is going on.

Businessmen in Great Britain listening to your presentation expect quite high level of formality and politeness.

The presentation can be successful if the speaker has "correct" language behaviour.

Хід виконання: у групах з 3-4 осіб студенти аналізують запропоновані твердження і обґрунтовано презентують свою думку, визначаючи своє ставлення за шкалою негативно – нейтрально – позитивно.

Спосіб контролю: контроль з боку викладача та групи.

2. Вправа, спрямована на розвиток умінь зіставлення явищ з метою виділення важливого в опорі на технологію критичного мислення – визначення пріоритетів:

Завдання: Decide on your priorities when making your presentation: to maintain eye contact, to wear a dark suit, to present your ideas clearly and logically, to conform to language behaviour norms, to use visual aids, to have right gestures, to analyze your audience, to carefully prepare for the presentation, to structure your presentation logically, to keep the presentation formal and functional, to be polite, to stick to the point, to be able to persuade your audience, to visualize your ideas.

Очікувана відповідь (фрагмент): my first choice is..., because... The second choice is...

Спосіб контролю: контроль з боку викладача та групи.

На третьому етапі студенти мають самостійно побудувати та представляти презентацію, враховуючи соціокультурні особливості англійської бізнес-спільноти. Технології розвитку критичного мислення допомагають розвивати ідеї та структурувати їх. Наведемо приклад вправи, спрямованої на розвиток умінь розробляти послідовну промову, вивчивши проблемну ситуацію:

Завдання: Make a mini-presentation "Advertise Ukrainian sweets of a famous Ukrainian brand in front of English businessmen." Develop your ideas and structure them logically. Present your ideas taking into consideration the mentality and peculiarities of business speech community in Great Britain.

Хід виконання: спочатку студенти вибудовують план вирішення проблеми, користуючись схемою, а потім роблять презентацію, що враховує соціолінгвістичні особливості бізнес-спільноти Великобританії.

Спосіб контролю: контроль з боку викладача та групи.

За умови ефективного використання технологій критичного мислення на трьох етапах у студентів формується соціокультурна поведінка, вони усвідомлюють знання культурних особливостей носіїв мови, їх норми поведінки та етикету під час проведення бізнес-презентацій, вчать розуміти їх комунікативну поведінку та адекватно використовувати ці знання під час проведення власної презентації, що забезпечить її ефективність. Запропонована методика була перевірена експериментально на 3 курсі факультету міжнародної економіки і менеджменту КНЕУ імені Вадима Гетьмана у 2009 році. Результати експерименту,

отримані нами, свідчать про кращу сформованість соціокультурної компетенції в експериментальній групі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Англійська для банківської справи: навч. посібник / [Н. М. Голуб, Н. А. Шамхалова]. – Київ: Вид. група "КНЕУ", 2002. – 421 с.
2. Питання маркетингу: навч. посібник / [О. Л. Шевченко, Б. М. Тернова]. – Київ: Вид. група "КНЕУ", 2002. – 270 с.
3. Питання банківської та фінансової систем України, Великої Британії та США: навч. посібник / [Л. І. Чеботарьова, Т. Б. Перович, О. В. Капустіна, О. Л. Шевченко]. – Київ: Вид. група "КНЕУ", 2004. – 407 с.
4. Питання бухгалтерського обліку: навч. посібник / [В. Т. Ушакова, Н. М. Сініцина]. – Київ: Вид. група "КНЕУ", 2004. – 307 с.
5. McGee A. The sociolinguistic aspects of the business presentation and its importance for the teaching / A. McGee. – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.immi.se/intercultural/nr2/mcgee.htm>

УДК 37.013.77

Слезенко А. О., Шурупова В. Г.

ЗНАЧЕННЯ РЕФЛЕКТОРНОГО ПІДХОДУ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ВНЗ

У статті розглянуто різні підходи до визначення місця та функцій рефлексорного підходу у навчальному процесі та проаналізовано дослідження відомих науковців щодо визначення поняття «рефлексія».

Ключові слова: рефлексія, професійне спілкування.

Слезенко А. О., Шурупова В. Г. Значение рефлексорного подхода в формировании культуры профессионального общения будущего преподавателя. В статье рассматриваются разные подходы к определению места и функций рефлексорного подхода в учебном процессе, проанализированы взгляды известных ученых к определению понятия «рефлексия».

Ключевые слова: рефлексия, профессиональное общение.

Slezenko A., Shurupova V. The role of reflective approach in formation of professional communication culture of teachers.

In the article are considered various approaches of place and functions of reflection in the studying process and well-known scientists' theories referring to the term "reflection" definition are analysed.

Key words: the role and functions of professional reflection.

Поняття «рефлексія» використовується різними науками: філософією, психологією, фізіологією, етикою, естетикою, кібернетикою, педагогікою. Це призвело до різного його трактування, тому й виникає необхідність дати його етимологічний аналіз. Слово «рефлексія» походить від reflexio (лат.), що означає звернення назад, відображення – форма теоретичної